

**EUROPOS SAJUNGOS
TARYBA**

**Briuselis, 2009 m. kovo 13 d. (16.03)
(OR. en)**

7503/09

**SOC 187
ECOFIN 192
FSTR 37
EDUC 51
SAN 51**

PRANEŠIMAS

nuo: Tarybos (Užimtumas, socialinė politika, sveikatos ir vartotojų reikalai)

kam: Europos Vadovų Tarybai

Ankstesnio

dokumento Nr.: 6495/09 SOC 112 ECOFIN 125 FSTR 25 EDUC 29 SAN 27

Komisijos

pasiūlymo Nr.: 6475/09 SOC 107 ECOFIN 120 FSTR 23 EDUC 26 SAN 25 -
COM (2009) 58 galutinis

Dalykas: 2009 m. socialinės apsaugos ir socialinės aprėpties bendra ataskaita

Delegacijoms pridedama Socialinės apsaugos ir socialinės aprėpties bendros ataskaitos tekstas, kurį 2009 m. kovo 9 d. posėdyje priėmė Taryba (Užimtumas, socialinė politika, sveikatos ir vartotojų reikalai) ir kuri turi būti perduota Europos Vadovų Tarybai 2009 m. kovo 19–20 d. įvyksiančio susitikimo metu.

Reikėtų pažymėti, kad ši ataskaita turėtų būti skaitoma kartu su 1 papildyme pateiktais duomenimis apie šalis.

2009 M. SOCIALINĖS APSAUGOS IR SOCIALINĖS APRĖPTIES BENDRA ATASKAITA

Toliau pateikiamos valstybių narių naujų nacionalinių strategijų, kuriose numatoma, kaip siekti bendrų socialinių ES tikslų, ataskaitų (toliau – NSA) **SVARBIAUSIOS IDĖJOS**.

- Siekdama sumažinti ekonomikos krizės poveikį ir padėti ekonomikai atsigauti, ES gali remtis solidarumo, kuriuo grindžiama jos socialinė politika, vertybėmis ir struktūrinių reformų pažanga. Būtina toliau stiprinti socialinės politikos sąsajas su ekonomikos augimo ir darbo vietų kūrimo veikla, visų pirma užtikrinant, kad socialinės apsaugos sistemos atliktų savaiminių stabilizavimo priemonių vaidmenį. Siekiant sumažinti neigiamą poveikį užimtumui ir socialinei sanglaudai, reikia toliau vykdyti ilgalaikes reformas ir įgyvendinti trumpalaikes priemones, kuriomis būtų siekiama užkirsti kelią darbo vietų praradimui ir užtikrinti nuolatinę namų ūkių pajamas. Naujausios struktūrinės reformos socialinės apsaugos srityje jau davė rezultatų: dirbti pradėjo daugiau žmonių, sustiprintos paskatos dirbti, darbo rinkos tapo lankstesnės, pailgėjo darbinės veiklos laikotarpis, o ekonomika ėmė augti sparčiau. Būtinai tvirtas suderintas ES atsakas, nes Europos ekonomikos atgaivinimo plane numatyta vertingų gairių.
- Kad būtų sumažintas socialinis krizės poveikis, reikėtų lanksčiai ir laiku išnaudoti visą Europos socialinio fondo potencialą, remiant greitą darbo netekusių asmenų sugrąžinimą į darbo rinką ir sutelkiant dėmesį į labiausiai pažeidžiamas visuomenės grupes. To siekti padės supaprastintos struktūrinių fondų naudojimo taisyklės ir geresnis koordinavimas su kitais socialinės politikos aspektais. Komisija reguliariai rengs specialų socialinių tendencijų stebėjimo biuletenį. Valstybių narių ataskaitos gali padėti keistis informacija ir politikos įgyvendinimo patirtimi Socialinės apsaugos komitete.
- Reikia įgyvendinti išsamias aktyvios aprėpties strategijas, kuriose būtų suderintos įvairios priemonės, skirtos įtraukiosioms darbo rinkoms kurti, kokybiškoms paslaugoms ir pakankamoms minimalioms pajamoms užtikrinti. Be to, reikia stiprinti valstybių narių pastangas įgyvendinant išsamias kovos su skurdu ir vaikų socialine atskirtimi strategijas, įskaitant prieinamų kokybiškų vaikų priežiūros paslaugų užtikrinimą. Būtina nuosekliai dirbti sprendžiant benamystės – itin rimtos atskirties formos – problemą, bei romų, kurių padėtis nepalanki daugeliu aspektu, problemas bei mažinti jų socialinį pažeidžiamumą ir skatinti socialinę migrantų aprėptį. Svarbu akylai stebėti, ar neatsiranda naujų rizikos grupių, pavyzdžiui, jaunų darbuotojų ir darbo rinkos dalyvių, rūšių.

- Pensijų sistemų ilgalaikis pakankamų pajamų užtikrinimas ir tvarumas priklausys nuo nuolatinių pastangų siekiant Lisabonoje iškelto tikslo, kad darbą net ekonomikos nuosmukio laikais turėtų 50 % vyresnio amžiaus žmonių. Labai svarbu užtikrinti, kad pensijų draudimu būtų apdraustos moterys ir nedidelius atlyginimus gaunantys asmenys. Ilgalaikės strategijos ir reguliavimo sistemos sumažino krizės poveikį daugelio šiandien į pensiją išeinančių asmenų privačių pensijų pajamoms, tačiau kai kurių žmonių pajamos gali būti mažesnės nei tikėtasi. Reikės peržiūrėti pensijų finansavimo sistemas, kad būtų lengviau įveikti investicijų ir išmokėjimo laikotarpių riziką, pagerinti jų aprėptį ir taip padidinti pajėgumą spręsti su visuomenės senėjimu susijusias problemas.
- Valstybės narės siekia gerinti sveikatos priežiūros kainas bei kokybės santykį ir mažinti sveikatos priežiūros skirtumus skirdamos daugiau dėmesio pirminei sveikatos priežiūrai, prevencijai, sveiko gyvenimo būdo skatinimui, geresniam koordinavimui ir racionaliam išteklių naudojimui. Šias strategijas reikėtų įgyvendinti atkakliau, ypač jei sveikatos priežiūros sistemoms skiriama nepakankamai išteklių. Taip pat reikia spręsti potencialaus sveikatos priežiūros specialistų trūkumo problemas, taikant samdymo, mokymo, išlaikymo darbo vietose ir lavinimo priemones.
- Valstybės narės siekia sukurti ir stiprinti kokybiškas ilgalaikės priežiūros sistemas, užtikrinti tvirtą finansavimo sistemą, gerinti sveikatos priežiūros koordinavimą, užtikrinti pakankamus žmogiškuosius išteklius bei remti neformalios priežiūros paslaugas teikiančius asmenis.
- Dabartinis atvirojo koordinavimo metodo (AKM) taikymo ciklas tęsis iki 2010 m., t. y. Lisabonos strategijos įgyvendinimo pabaigos. Kad būtų pasiekti sutarti socialinės apsaugos ir aprėpties tikslai, reikia prisiimti tvirtus įsipareigojimus, kurie bus dar labiau sustiprinti 2010 metus paskelbus Europos kovos su skurdu ir socialine atskirtimi metais. Nors nacionalinių kiekybinių tikslų ir jų apibrėžčių nustatymas – pačių valstybių narių reikalas, reikėtų toliau stiprinti teigiamą socialinėje srityje taikomo AKM vaidmenį nustatant nacionalinius įrodymais grindžiamus tikslus. Daugiau dėmesio reikėtų skirti suinteresuotųjų subjektų veiklos kokybei ir tęstinumui bei labiau pabrėžti socialinių klausimų reikšmę, *inter alia*, atliekant socialinio poveikio vertinimą, kuris yra neatskiriama integruoto poveikio vertinimo dalis.

1. ĮVADAS

2001–2007 m. vidutinis ekonomikos augimas 27 ES šalyse buvo 2,1 % per metus. 2007 m. užimtumas išaugo iki 65,4 % (visų pirma dėl didesnio moterų ir vyresnio amžiaus asmenų užimtumo). Dėl sukuriamų naujų darbo vietų sumažėjo namų ūkių, kurių nei vienas narys neturi darbo, dalis nuo 10,2 % 2005 m. iki 9,3 % 2007 m., tačiau vaikų turinčios bedarbių šeimos iš to gavo gana nedaug naudos. Iš naujausių duomenų matyti, kad 16 % europiečių vis dar gresia skurdo pavojus. Nėra geresnių apsaugos nuo skurdo priemonių nei kokybiškos darbo vietos, tačiau tai, kad skursta 8 % dirbančių asmenų, rodo, kad ne visos darbo vietos užtikrina tinkamą apsaugą. Be to, iš sukauptų duomenų matyti, kad dėl spartaus augimo keliose valstybėse narėse pakilo absoliutūs neturtingosios visuomenės dalies gyvenimo lygis, tačiau iš esmės jų situacija nepasikeitė arba pasikeitė nedaug.

Ekonomikos perspektyvos pasikeitė iš esmės. Daugumoje valstybių narių darbo rinkos sugeba greitai atsigausti, tačiau kai kuriose iš jų nedarbas smarkiai išaugo, be to, prognozuojama, kad ateityje bus prarandama dar daugiau darbo vietų.

Tokiomis aplinkybėmis socialinė politika atlieka lemiamą vaidmenį. Tinkama socialinė politika ne tik sušvelnins neigiamą socialinį poveikį labiausiai pažeidžiamoms grupėms, bet ir sumažins bendrą ekonomikos krizės poveikį. Socialinė apsauga – svarbus viešųjų išlaidų anticiklinio ir savaiminio stabilizavimo elementas. Gerai veikiančios sistemos ir nuolatinės tvarumo stiprinimo reformos gali padėti stabilizuoti bendrą paklausą, stiprinti vartotojų pasitikėjimą ir kurti naujas darbo vietas.

Didžiausiomis krizės aukomis bus tie namų ūkiai, kuriuose pagrindiniai šeimos maitintojai priklauso labiausiai socialiai pažeidžiamoms darbo rinkos ir visuomenės grupėms. Todėl reikia socialinės apsaugos priemonių, kurios būtų pakankamai tvirtos, kad būtų galima apsaugoti visas grupes, ir pakankamai veiksmingos, kad šios grupės galėtų aktyviai dalyvauti socialiniame gyvenime ir darbo rinkoje.

Tinkamomis **darbo rinkos lankstumo ir užimtumo garantijų pusiausvyros užtikrinimo** priemonėmis ir aktyvia darbo rinkos politika bus siekiama palengvinti pereinamuosius laikotarpius, išvengti ilgalaikio pavienių asmenų nedarbo ir ankstyvo išėjimo į pensiją, kad būtų reguliuojama darbo rinkos pasiūla, gerinami gebėjimai ir užtikrinama apsauga pereinamaisiais laikotarpiais. Sprendžiant mažiausiai galimybių dalyvauti darbo rinkoje turinčių asmenų problemas, reikia imtis įvairiapusių **aktyvios aprėpties** priemonių.

Tai reiškia, kad prireikus būtina nustatyti atitinkamo dydžio išmokas, kad **jų gavėjai būtų pakankamai remiami**. Valstybės narės jau ėmėsi veiksmų, kad išlaikytų mažiausias pajamas ir bazines pensijas gaunančių gyventojų perkamąją galią. Dėl rimto ekonomikos nuosmukio reikia **atidžiau stebėti socialinį poveikį**.

Didžiąją dalį pensijų, kurias gaus šiandien į pensiją išeinantys asmenys, pajamų sudaro pagal įstatymus nustatytų pensijų pajamos, gaunamos iš šiuo metu mokamų įmokų. Pajamos iš privačiomis lėšomis finansuojamų pensijų yra didelės tik keliose šalyse. Pensijų fondai dalį savo lėšų investuoja į akcijas, taigi juos labai paveikė smarkus finansų rinkų nuosmukis. Ilgalaikės strategijos, reguliavimo sistema ir valdžios institucijų veiksmai padėjo sumažinti finansinius padarinius šiandieniniams pensininkams. Vis dėlto reikės peržiūrėti pensijų sistemų struktūrą, kad ateityje finansavimas būtų tinkamas ir tvarus.

Smunkant ekonomikai, mažėjant pajamoms ir augant nedarbui ypač svarbios **sveikatos ir prevencinės priežiūros paslaugos**, tačiau kyla didžiulis pavojus, kad investicijos į sveikatos ir ilgalaikės priežiūros paslaugas mažės. Tikėtina, kad vietos sveikatos priežiūros ir ilgalaikės priežiūros infrastruktūros modernizavimo ir plėtojimo planai bus laikinai atidėti. Toks delsimas kenksmingiausias bus tose šalyse, kuriose sveikatos priežiūros sektoriams skiriama nepakankamai išteklių ir kuriose sveikatos priežiūros paslaugos skirtinguose regionuose yra labai nevienodo lygio.

Kelios valstybės narės siekia parengti atnaujintas strategijas, į šį procesą įtraukdamos suinteresuotuosius subjektus ir tam tikrais atvejais plačiąją visuomenę. Vis labiau, tačiau kol kas nepakankamai, įtraukiamos vietos ir regioninės valdžios institucijos. Lyčių klausimai sprendžiami aktyviau nei anksčiau, tačiau lyčių lygybės principą reikėtų integruoti nuosekliau. Jau esama konsultavimosi veiklos geros praktikos pavyzdžių, pavyzdžiui, dedamos pastangos užtikrinti sąveikų dvipusį dialogą ir teikti informaciją apie rezultatus. Kai kurios šalys iš esmės įsipareigoja užtikrinti suinteresuotųjų asmenų dalyvavimą visuose politinių sprendimų priėmimo ir ataskaitų teikimo etapuose. Įvairiais lygiais įsteigti dalyvaujantys organai galėtų padėti stebėti struktūrines socialines reformas ir taip suteikti daugiau galimybių solidarai veikti ir dalyvauti įveikiant dabartinę krizę. Vis dažniau politikos prioritetai yra grindžiami kiekybiniais tikslais. Remiantis išsamia analize, užtikrinant tinkamus išteklius ir aiškius politinius įsipareigojimus, būtų galima greičiau pasiekti gerų rezultatų konkrečiose politikos srityse.

2. KOVA SU SKURDU IR SOCIALINE ATSKIRTIMI

Palyginti su kitomis gyventojų grupėmis, vaikai susiduria su didesne skurdo rizika – 27 ES šalyse ją patiria 19 % vaikų. Situacija nuo 2000 m. nepagerėjo. 2007 m. **vaikų skurdui** taikytas AKM padėjo padidinti bendrą supratimą apie vaikų skurdą lemiančius veiksnius kiekvienoje šalyje. Išryškėjo poreikis nustatyti išsamias strategijas, apimančias tinkamas ir gerai parengtas pajamų rėmimo sistemas, galimybes gauti kokybiškas darbo vietas tėvams bei būtinų paslaugų teikimą.

Dauguma valstybių narių, kurios, atsiliepdamos į Europos Vadovų Tarybos raginimą imtis ryžtingų veiksmų, 2006 m. vaikų skurdo mažinimą paskelbė prioritetiniu klausimu, šiuo metu planuoja stiprinti savo strategijas ir laikytis daugiau aspektų apimančio bei integruoto požiūrio. Daug šalių vaikų skurdo problemą bando spręsti nustatydamos minimalias pajamas ar atlyginimą, formuodamos darbo ir šeimos gyvenimo derinimo priemones, teikdamos šeimoms naudingas paslaugas. Reikia dėti daugiau pastangų, visų pirma siekiant užtikrinti prieinamas ir įperkamas kokybiškas vaikų priežiūros paslaugas. Remiantis patobulinta faktinių duomenų baze, 22 valstybės narės yra nustačiusios su vaikų skurdo mažinimu susijusius tikslus, o 16 iš jų taiko ES lygiu sutartus rodiklius. Be to, kelios valstybės narės išskėlė tarpinius tikslus, susijusius su konkrečių problemų (bedarbių asmenų namų ūkiai, didžiausios rizikos grupei priklausančios šeimos, skurdo intensyvumas, vaikų priežiūra) sprendimu.

Romų padėtis nepalanki daugeliu aspektų, be to, tai viena labiausiai atskirtų Europos bendruomenių. Naujausiose valstybių narių, kuriose yra palyginti didelių romų mažumų, ataskaitose pateikiami naujausi šios srities duomenys ir vis labiau pripažįstamos spręstinos problemos. Veiksmais, kurių imamasi ar planuojama imtis, daugiausiai siekiama pašalinti segregaciją, suteikti daugiau darbo galimybių, spręsti švietimo problemas, užtikrinti galimybę gauti svarbiausias su būstu ir sveikatos priežiūra susijusias paslaugas. Vis dėlto dėl duomenų trūkumo ir nepakankamos informacija daugumoje šalių vis dar nėra išsamios politinės sistemos šiems klausimams spręsti.

2006 m. NSA patvirtintas **migrantų integracijos** prioritetas. Valstybės narės vis dažniau vadovaujasi holistiniu požiūriu ir skiria daugiau dėmesio tiek migrantų, tiek priimančiosios visuomenės įtraukimui į procesą; kelios valstybės narės bando susieti aprėpties ir kovos su diskriminacija priemones.

Toliau sprendžiami **neįgalių asmenų** integracijos klausimai, tačiau negalios aspektų integravimas nebėra nepakankamas. Vietoj struktūrinių visapusiško dalyvavimo kliūčių šalinimo dažniau taikomos tokios priemonės kaip užimtumo aktyvinimas, švietimo ir mokymosi visą gyvenimą kliūčių šalinimas ir griežtesnių sąlygų nustatymas.

2006 m. NSA dauguma valstybių narių prioritetu laikė ir **aktyvią aprėptį**. Tačiau įtraukiosios darbo rinkos, galimybių gauti kokybiškas paslaugas ir pakankamas pajamas klausimai daugeliu atveju sprendžiami atskirai, o labiausiai socialiai remtinų žmonių padėtis nepalanki daugeliu aspektų, todėl būtina imtis integruotų veiksmų. Kelios šalys jau ėmėsi veiksmų, kad išlaikytų mažiausias pajamas gaunančių asmenų perkamąją galią. Ir toliau labai svarbu geriau susieti bedarbių išmokas ir pagalbą dirbant, kad būtų užtikrinamos tinkamos paskatos dirbti, tuo pat metu užtikrinti pakankamą pajamų rėmimą ir kovoti su dirbančių asmenų skurdu. Koordinuojama socialinių ir užimtumo tarnybų veikla padėtų visiškai įveikti visapusio ir nuolatinio dalyvavimo visuomenės gyvenime ir darbo rinkoje kliūtis. Todėl reikėtų skirti daugiau dėmesio trijų veiklos krypčių sąveikos optimizavimui ir užtikrinti, kad kiekvienai iš jų būtų skirta pakankamai dėmesio.

Pati geriausia apsaugos nuo skurdo ir socialinės atskirties priemonė – kokybiškos darbo vietos dirbti galintiems asmenims. Būtina užtikrinti, kad dėl vienokių ar kitokių priežasčių dirbti negalintys asmenys gautų pakankamas pajamas ir dalyvautų visuomenės gyvenime. Vienos aktualiausių priemonių, kurių imasi daugelis valstybių narių, yra priemonės, kuriomis padedama išlaikyti darbo vietas ar greitai vėl įsidarbinti, skatinama prisitaikyti sudarant galimybes įgyti naujų gebėjimų ar juos atnaujinti, bei plėtojami individualūs veiksmų planai, kuriuose numatomi galimi patekimo į darbo rinką būdai. Reikėtų skirti daugiau dėmesio labiausiai pažeidžiamų socialinių grupių darbo galimybėms, įskaitant socialinės ekonomikos srityje, užtikrinti. Daugumoje NSA pabrėžiama, kaip svarbu sudaryti sąlygas gauti kokybiškas paslaugas, kad būtų įveiktos socialinės tvarios aprėpties kliūtys.

Benamystė yra viena rimčiausių atskirties formų, todėl kai kurios valstybės narės turi dėti daugiau pastangų, kad užtikrintų didesnę **būstų** už prieinamą kainą pasiūlą. Išsamiomis įvairiapusėmis strategijomis siekiama spręsti įvairias benamystės keliamas problemas, kita vertus, daugiau dėmesio skiriama platesniame politiniame kontekste taikomoms priemonėms, susijusioms, pavyzdžiui, su būstu, darbu ir sveikata. Daug dėmesio skiriama socialiniams būstams, kuriuose žmonės galėtų gyventi savarankiškai, tačiau gautų asmeninę socialinę paramą. Kelios šalys iškėlė tikslą mažinti benamystės mastą arba stiprinti paramos struktūras. Patikimų duomenų trūkumas vis dar trukdo nustatyti veiksmingas politikos priemones ir stebėti jų įgyvendinimą. Finansinės aprėpties skatinimas yra lemiamas (visų pirma dabartinėmis aplinkybėmis) benamystės prevencijos veiksnys; asmenims, kuriems gresia iškeldinimas ar būsto praradimas, reikėtų užtikrinti tinkamą paramą ir konsultacijas.

Įvairių socialinių ir ekonominių grupių **sveikatos skirtumai** kol kas nėra pašalinti, o valstybės narės yra linkusios papildyti bendras pastangas priemonėmis, skirtomis labiausiai pažeidžiamoms visuomenės grupėms. Keliose nacionalinių strategijų ataskaitose pristatomos tarpšakinės politinės priemonės, pavyzdžiui, prevencija ir sveiko gyvenimo būdo skatinimas, kurias įgyvendinant sutelkiamos įvairių sričių (švietimo, būsto, užimtumo) tarnybos. Pagrindiniai politiniai siekiai yra pirminės ir prevencinės priežiūros plėtojimas, gauti paslaugas trukdančių kliūčių panaikinimas, nuskurdusių regionų problemų sprendimas.

Daugumoje ataskaitų pabrėžiama **švietimo** svarba, tačiau tik nedaugelis šalių integruoja švietimą į išsamias ilgalaikes strategijas taip siekdamos užkirsti kelią socialinei atskirčiai ir spręsti jos keliamas problemas. Priešmokyklinis ugdymas laikomas labai svarbiu veiksmu tiek vienodinant socialines ir ekonomines skirtingos socialinės padėties asmenų sąlygas, tiek geriau derinant darbo ir šeimos gyvenimą. Be to, dedamos pastangos užtikrinant kokybišką mokymą visose mokyklose, siekiant sumažinti mokyklą per anksti paliekančių mokinių skaičių, gerinant konkrečių grupių galimybes mokytis ir nustatant ankstesnio mokymosi pripažinimo priemones.

Finansinės atskirties problemos sprendimas – labai svarbi kovos su skurdu strategijų dalis; dėl krizės šis klausimas tampa dar aktualesnis. Kai kurios valstybės narės praneša taikančios įvairiapuses politikos priemones, o viena iš jų prioritetiniu klausimu laiko pernelyg didelės skolos keliamų problemų sprendimą. Dažniausiai minima priemonė – konsultacijos paskolų klausimais; kartais jos rengiamos tam tikroms tikslinėms grupėms arba dėmesys sutelkiamas į ankstyvą problemų nustatymą. Kai kuriose šalyse žmonėms, negalintiems gauti paskolų įprastinėje rinkoje, teikiami mikrokreditai. Finansinė aprėptis – būtina sąlyga norint užtikrinti tvarias galimybes dalyvauti būsto rinkoje.

3. TINKAMOS IR TVARIOS PENSIJOS

Per pastarąjį dešimtmetį valstybės narės pertvarkė savo pensijų sistemas, kad geriau užtikrintų tinkamo dydžio ir tvarias pensijas. 2008 m. NSA šalys praneša apie didėjančią pažangą, padarytą užtikrinant tinkamas pensijas tuo pačiu metu nekeliant pavojaus finansų tvarumui ir nesumažinant paskatų dirbti. Atsižvelgiant į ekonomikos perspektyvas, tokios trapios pusiausvyros užtikrinimas bus dar sunkesnis uždavinys.

Pensijų sistemos buvo pertvarkomos atsižvelgiant į vis ilgesnę gyvenimo trukmę – buvo siekiama, kad dirbtų kuo daugiau vyresnio amžiaus žmonių, sumažėtų ekonominės priklausomybės koeficientai ir nekiltų pavojus viešųjų finansų tvarumui. Iš esmės dėl to sumažėjo įsipareigojimai mokėti pensijas bei buvo parengtos darbinės veiklos pailginimo taisyklės. Iš tiesų, norint išlaikyti įnašų mokėjimo ir pensijos išmokų laikotarpių pusiausvyrą reikės, kad daugiau ir ilgiau dirbtų daugiau žmonių. Tai reiškia, kad žmonės į darbo rinką pateks jaunesni, bus vengiama ilgų karjeros pertrūkių ir vėlinamas faktinis išėjimo į pensiją laikas. Tuo pačiu metu siekiama geriau užtikrinti, kad pensijų draudimu būtų draudžiamasi visais darbo laikotarpiais.

Vyresnio amžiaus žmonių užimtumas per pastarąjį dešimtmetį išaugo, o Lisabonos strategijoje iškelta tikslą – kad iki 2010 m. dirbtų 50 % vyresnio amžiaus žmonių – jau pasiekė 11 šalių. Atsižvelgiant į gyvenimo trukmės ilgėjimą, vidutinės trukmės laikotarpiu bus būtina užtikrinti didesnę užimtumą. Reikia ilginti įprastinės darbinės veiklos laiką, o iš valstybių narių ataskaitų matyti, kad pagal valstybinių pensijų sistemas jau imama **didinti pensinį amžių**. Taip pat šalinamos **ankstyvo išėjimo į pensiją galimybės** ir paskatos. Tai svarbūs ženklai darbdaviams ir darbuotojams, skatinantys juos keisti žmogiškųjų išteklių valdymo tvarką, atsižvelgiant į vyresnio amžiaus darbuotojus, ir atidėti išėjimą į pensiją. Dabartinis ekonomikos nuosmukis – puikus šios veiklos tvarumo išbandymas. Reikia dėti daugiau pastangų išlaikant vyresnio amžiaus žmonių užimtumą, taip pat pasitelkiant aktyvią darbo rinkos politiką. Bus be galo svarbu siekti, kad faktinis pensinis amžius neimtų mažėti vien dėl to, kad ankstyvas išėjimas iš darbo rinkos laikomas priemone nedarbo augimo problemai spręsti.

Atsižvelgiant į dabartinę ekonomikos situaciją, išryškėja poreikis užtikrinti, kad nedarbo laikotarpiais darbuotojams būtų užtikrintas tinkamas pensijų draudimas. Pagal pertvarkytas sistemas **karjeros pertraukos gali žymiai sumažinti pensijos dydį**, o tiems, kurie neatitinka naujųjų reikalavimų, visų pirma gaunantiems nedidelius atlyginimus ir karjeros pertraukas darantiems asmenims (kurių didelė dalis – moterys), labai svarbu stebėti pensijų tendencijas.

2008 m. veikla taikant AKM buvo sutelkta į privačiomis lėšomis finansuojamas pensijas. Kelios valstybės narės ėmėsi priemonių, kad užtikrintų pensijų finansavimą – jos sprendė klausimus, susijusius su draudimo aprėptimi, įmokų dydžiais ir administraciniais mokesčiais, rengė anuitetų (ilgaamžiškumo rizikos) ir investicijų (finansinės rizikos) reguliavimo sistemas. Gausu įrodymų, kad savanoriškojo pensijų draudimo sistemų aprėptis ir įmokų dydis iš esmės priklauso nuo socialinės ir ekonominės situacijos. Darant prielaidą, kad privačios kaupiamosios pensijos taps svarbiu būsimųjų pensininkų pajamų šaltiniu, reikėtų nustatyti atitinkamą aprėptį ir įmokų dydžius.

Taikant dabartines pensijų sistemas **išmokėjimo etapu** gali būti nepakankamai užtikrinama apsauga nuo ilgaamžiškumo rizikos, nepastovumo ir infliacijos. Anuitetas (periodiniai mokėjimai) – saugiausia pensininkų pajamų užtikrinimo priemonė. Draudimo įmokų portfelio struktūros pokyčiai artėjant išėjimui į pensiją gali iš dalies apsaugoti nuo kapitalo vertės sumažėjimo. Būtinai gerai veikiančios priežiūros įstaigos ir veiksmingos finansinio reguliavimo sistemos. Perėjimas prie daugiapakopės pensijų sistemos reiškia, kad reikės priimti sudėtingus sprendimus, todėl tokios sistemos nariai privalo gauti objektyvią informaciją ir būti finansiškai išprusę.

Valstybės narės šiuo metu keičia minimalių vyresnio amžiaus asmenų pajamų normą, kad išmokos būtų didesnės ir šie asmenys galėtų lengviau išnaudoti įvairias galimybes. Paprastai išmokų dydis nustatomas atsižvelgiant į kainas, todėl pastaraisiais ekonomikos augimo metais santykinės pajamos turėjo sumažėti. Dažniausiai šis sumažėjimas buvo menkesnis nei buvo galima tikėtis. Dauguma valstybių narių padidino minimalias pensijas ir pajamas.

Valstybės narės yra nustačiusios nacionalinius tikslus šiose su pensijomis susijusiose srityse: vyresnio amžiaus asmenų užimtumo lygis (kai kuriais atvejais siekiama aukštesnio lygio nei nustatytasis ES mastu), faktinis išėjimo į pensiją amžius, įmokų tarifai, teorinė gyventojų kaitos norma, vyresnio amžiaus asmenų skurdo lygis. Tai rodo, kad pensijų sistemų modernizavimas vykdomas atsižvelgiant į ilgalaikę strategiją ir sutartus tikslus.

4. SVEIKATOS PRIEŽIŪRA IR ILGALAIKĖ PRIEŽIŪRA

Praktiškai visos 2008–2010 m. ataskaitos grindžiamos ankstesniais 2006 m. nacionaliniais sveikatos planais. Valstybių narių nuomone, svarbiausios politinės sritys, padedančios užtikrinti gerą gyventojų sveikatą ir ilgesnį darbinės veiklos laikotarpį, yra veiksmingas sveikatos užtikrinimas darbo vietoje, sveiko gyvenimo būdo skatinimas, ligų prevencija, gydomoji priežiūra ir rehabilitacija. Be to, reikėtų nuosekliau derinti ekonomikos, švietimo, užimtumo, aplinkosaugos ir socialinės politikos priemones.

Kol kas neišspręsta įvairių socialinių ir ekonominių grupių bei skirtingų regionų gyventojų **nelygių galimybių sveikatos apsaugos srityje** ir nevienodos gyvenimo trukmės problema. Sukaupia įrodymų, patvirtinančių aiškių prastos sveikatos ir skurdo bei nedarbo ir menko išsilavinimo tarpusavio ryšį. Daugelyje NSA aiškiai pripažįstama, kad socialinė nelygybė sveikatos apsaugos srityje neleidžia žmonėms išnaudoti visų galimybių. Keliose NSA pristatomos keliuose sektoriuose taikomos politinės priemonės, pavyzdžiui, sveiko gyvenimo būdo skatinimas ir ligų prevencija, kurias įgyvendinant sutelkiamos įvairių sričių (švietimo, būsto, užimtumo) tarnybos. Svarbiausiomis politinėmis priemonėmis siekiama stiprinti pirminę ir prevencinę priežiūrą, šalinti finansines, organizacines, informacines ir kitas kliūtis bei spręsti nuskurdusių vietovių problemas.

Iš tiesų visos šalys, ypač turinčios nedaug išteklių, **pirminės priežiūros** stiprinimą laiko galimybių gerinimo, priežiūros koordinavimo užtikrinimo, tvarumo didinimo priemone. Vis dėlto daugelyje šalių vis dar trūksta bendrosios praktikos gydytojų ir slaugytojų, o visuomenės senėjimo problema gali dar labiau paaštrinti situaciją. Sunku pasakyti, ar pavyktų pagerinti pirminę sveikatos priežiūrą šioje srityje nenustačius tinkamų politinių priemonių, įskaitant pakankamą motyvuotų sveikatos priežiūros specialistų pasiūlą.

Sveiko gyvenimo būdo skatinimas ir ligų prevencija – visuotiniai prioritetai, kuriais siekiama gerinti sveikatą ir funkcinį pajėgumą, tokiu būdu mažinant gydymo poreikį ir didinant tvarumą. Valstybės narės pripažįsta, kad šioje srityje vykdomos kampanijos galėtų būti veiksmingesnės, ir siūlo jas labiau lokalizuoti bei tikslingiau taikyti. Nepaisant to, sveikatos priežiūrai ir gydymui (visų pirma ligoninėse) išleidžiama daugiausia, o daugelis šalių šiam sektoriui vis dar skiria papildomų lėšų. Vertinant pagal iškeltus tikslus, sveikatos gerinimui ir prevencijai skiriama palyginti nedaug lėšų.

Valstybės narės, racionalizuodamos išlaidas ir nustatydamos išlaidų pasidalijimo mechanizmus, toliau deda pastangas gerindamos jų **rezultatyvumą ir efektyvumą**. Kelios šalys pasirinko privatizacijos kelią. Ar tokiomis reformomis galima gerinti kokybę ir efektyvumą, priklauso nuo paskatų, visų pirma nuo su draudimo fondais sudarytų sutarčių pobūdžio. Nacionaliniu lygiu sėkmė priklauso nuo institucijų gebėjimo stebėti ir reguliuoti sveikatos priežiūros rinką, suvienodinti riziką ir nustatyti, kaip geriausia panaudoti valstybės ir privačiuosius šaltinius. Reikėtų koordinuoti privačių ir valstybės lėšų panaudojimą, kad būtų sukurta sinergija ir išvengta dubliavimo.

Nacionalinėse valstybių narių ataskaitose vis dažniau keliamas **kokybės** klausimas ir pristatomos įvairios iniciatyvos, kuriomis siekiama užtikrinti kokybišką ir saugią piliečių sveikatos prevenciją ir gydymą, pavyzdžiui, kokybės standartų ar klinikinių gairių, pagrįstų medicininiais įrodymais ar sveikatos priežiūros technologijų vertinimu, rengimas ir įgyvendinimas. Vis dėlto vos kelios šalys pacientų saugą, kuri yra lemiamas kokybės veiksnys, laiko vienu iš prioritetų ir yra nustačiusios tinkamas struktūras bei sistemas. Šioje srityje pastebimi didžiuliai skirtumai: kai kurios valstybės narės, įgyvendindamos kokybės ir saugos strategijas bei užtikrindamos į pacientą nukreiptą sveikatos priežiūrą, jau yra gerokai pažengusios, kitos dar tik imasi pirmųjų veiksmų. Tokius skirtumus galima paaiškinti ribotais sveikatos priežiūrai skiriamais ištekliais ir nepakankamu supratimu, kad kokybiška sveikatos priežiūra teikia ilgalaikių privalumų. Daugelio šalių nuomone, didesnis pacientų pasirinkimas – vienas iš į pacientą orientuoto paslaugų teikimo aspektų, tačiau dažnai nepastebima, kad didelis pasirinkimas paprastai susijęs su didesnėmis priežiūros išlaidomis.

Sveikatos priežiūros koordinavimas tebėra neišspręsta problema. Valstybės narės padarė pažangą integruotai spręsdamos tam tikrų lėtinių ligų gydymo koordinavimo klausimus, tačiau dar reikia daug padaryti gerinant įvairių lygių valstybės institucijų, skirtingų sveikatos priežiūros būdų, socialinės rūpybos ir sveikatos priežiūros, viešojo ir privataus, viešojo ir pelno nesiekiančio sektorių veiklos koordinavimą. Tai dar aktualiau kalbant apie ilgalaikę priežiūrą.

NSA dar kartą patvirtinamas įsipareigojimas visiems gyventojams užtikrinti galimybę gauti kokybiškas ir įperkamas ilgalaikės sveikatos priežiūros paslaugas. Tačiau daugeliui šalių dar reikia išspręsti tvaraus finansavimo iš skirtingų šaltinių klausimą, taigi, privatūs finansavimo šaltiniai yra gana svarbūs. Tai galėtų būti privataus sveikatos draudimo įmokos (dažnai papildomos arba taikomos didelės pajamas gaunančioms grupėms) arba privačių namų ūkių mokėjimai (bendras valstybinių įstaigų teikiamų sveikatos priežiūros paslaugų finansavimas ir (arba) tiesioginis mokėjimas „iš kišenės“, kuris kompensuojamas menkai arba išvis nekompensuojamas).

Priežiūros reikalingi asmenys mieliau renkasi ilgalaikę priežiūrą namie ar bendruomenėje, o ne ligoninėse ar kitose specializuotose įstaigose, tačiau daugelyje šalių institucinei priežiūrai vis dar skiriama daugiau nei pusė visų viešųjų išlaidų. Be to, iš esmės sutariama, kad reikia spręsti potencialaus darbuotojų trūkumo (oficialios) ilgalaikės priežiūros sektoriuje problemą ir ieškoti būdų remti šeimas bei kitus neformalios priežiūros paslaugas teikiančius asmenis. Ilgalaikės priežiūros specialistų samdymas, mokymas, perkvalifikavimas ir išlaikymas darbo vietose tebėra neišspręsta problema.

Išsamesnė analizė pateikiama pridedamuose šalių aprašuose ir papildomuose dokumentuose.